

Κόκκινη Σκόνη: η μετάβαση στον καπιταλισμό στην Κίνα

περιοδικό *Chuǎng*¹

Εισαγωγή

-

Ερημητήριο

Απομόνωση

Όταν οι στρατιές των νομάδων κατέβηκαν σαρωτικά από τον Βορρά για να κατακτήσουν την υπό διάσπαση δυναστεία των *Jin* στη Δύση, οι ανώτερες τάξεις τράπηκαν σε φυγή, περνώντας τον Κίτρινο Ποταμό προς τη νότια ενδοχώρα της καταρρέουσας αυτοκρατορίας τους. Στον Νότο, επαναεδραίωσαν την αυτοκρατορική αυλή στο *Jiankang* (στα όρια της σημερινής *Nanjing*), αποφασίζοντας δια διατάγματος την ίδρυση μιας νέας πρωτεύουσας για τη δυναστεία. Αλλά η νέα αυτοκρατορία των αποκαλούμενων *Jin* της Ανατολής υπήρχε περισσότερο στα χρυσόβουλα απ' ό,τι στην πραγματικότητα. Η εξουσία ήταν εξαιρετικά αποκεντρωμένη, καθοριζόμενη διαρκώς από μια ένταση μεταξύ των φραξιών των προσφύγων από τον Βορρά που είχαν εγκατασταθεί σε διάφορες περιοχές, καθεμιά με τη δική της, σε μεγάλο βαθμό αυτόνομη, στρατιωτική και οικονομική βάση. Αυτές οι ίδιες οι φράξιες εξαρτιώνταν από λεπτές συμμαχίες με την πολιτισμικά διακριτή τάξη των ευγενών του Νότου και διάφορες ομάδες αυτοχθόνων, που είχαν “δεθεί” μέσα από μικτούς γάμους και στρατιωτικές κατακτήσεις. Εν μέσω μιας τέτοιας “βαλκανοποίησης”², η επιθυμία της ανάκτησης των χαμένων πατριων εδαφών στον Βορρά ένωνε μόνο χαλαρά μια παρανοϊκή αυλή που με δυσκολία μπορούσε να επιστρατεύσει την εξουσία που απαιτούνταν για τη συλλογή των φόρων, πόσο δε μάλλον να συγκεντρώσει στρατό για να πολεμήσει τα μιλιταριστικά “βαρβαρικά” βασίλεια που είχαν αναδυθεί στον Βορρά. Αυτή η σύντομη διάρκεια δυναστεία ήταν, αν το δει κανείς αναδρομικά, απλά ένα από τα χαμηλότερα επίπεδα στην πολυαίωνη αυτοκρατορική παρακμή που ακολούθησε την πτώση των Χαν³.

Μα είναι επίσης σ' αυτό το πλαίσιο αυτοκρατορικής παρακμής και αποκέντρωσης που ο “ερημίτης” της ανατολικής ασιατικής παράδοσης πήρε την αρχετυπική μορφή του. Αν και η πολιτισμική πρακτική της απομόνωσης έχει μια μακρά ιστορία που φτάνει πίσω πριν την αυτοκρατορική εποχή⁴, ήταν υπό τους *Jin* της Ανατολής που αυτοκρατορία και ερημητισμός θα γίνονταν αδιαχώριστα συμβιωτικά. Μην έχοντας πολλά να κάνουν στην “κολοβή” αυλή στην *Jiankang*, οι περισσότερες από τις προσφυγικές ελίτ αποσύρθηκαν στα μεγάλα κτήματά τους στα υγρά δάση του Νότου. Υπηρετούμενες από υπηρέτες, σκλάβους και παλλακίδες, δημιούργησαν σχετικά αυτόνομα συγκροτήματα στην επαρχία, πλήρη με μονοπάτια και άλση που καλλιεργούνταν για το αισθητικό τους αποτέλεσμα. Απελευθερωμένες από την αγγαρεία της αυτοκρατορικής διοίκησης, ξόδευαν τον χρόνο τους σε φιλικές συγκεντρώσεις σε πανέμορφα σκαλισμένα περίπτερα πάνω από τα πάρκα και τις φυτείες τους, τρώγοντας πλουσιοπάροχα, πίνοντας κρασία και γράφοντας ποιήματα για την ομορφιά μιας απλής ζωής σε επαφή με τη φύση. Ποιητές όπως ο *Xie Lingyun*, ο εύπορος γιος δύο διακεκριμένων οικογενειών των *Jin* της Ανατολής, είχαν έτσι τη δυνατότητα να απεικονίζουν τον

1 Στμ. Μεταφρασμένο από εδώ: <http://chuangcn.org/journal/two/red-dust>.

2 Στμ. Στο πρωτότυπο: *Balkanisation*, υποτιμητικός γεωπολιτικός ρόλος για τη διαδικασία του κατακερματισμού ή της διαίρεσης μιας μεγαλύτερης περιοχής ή κράτους σε μικρότερες περιοχές ή κράτη τα οποία πιθανόν να είναι εχθρικά ή χωρίς διάθεση συνεργασίας μεταξύ τους. Ο όρος προέρχεται από το ιστορικό παράδειγμα των Βαλκανικών πολέμων, κατά τον 19ο και τις αρχές του 20ου αιώνα, από τους οποίους και σχηματίστηκαν διάφορα κράτη με τη διάλυση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας.

3 Περισσότερα γι' αυτή την περίοδο, δείτε στο: *Mark E. Lewis, China Between Empires: The Northern and Southern Dynasties*. Belknap Press, 2011.

4 Δείτε: *Aat Vervoorn, Men of the Cliffs and Caves: The Development of the Chinese Eremitic Tradition to the End of the Han Dynasty*, Hong Kong, The Chinese University Press, 1990.

εαυτό τους σαν ερημίτες στο ύψος των αρχαίων μύθων, ακόμα κι όταν η (συχνά ηθελημένη) εξορία τους από την αυλή περνούσε σε πολυτελείς επαύλεις χτισμένες από βάνουσες ιεραρχίες καταναγκαστικής εργασιάς. Επομένως, η σχέση ανάμεσα στον ερημίτη και την αυτοκρατορία δεν ήταν ποτέ αυτή μιας πραγματικής αντίθεσης. Ο ίδιος ο Xie είδε αυτές καθεαυτές τις επαύλεις ως μικροσκοπικές αυτοκρατορίες, κατά το υπόδειγμα της έκπτωτης δυναστείας των Χαν⁵. Εν τω μεταξύ, σχεδόν όλοι οι μεγάλοι ποιητές της επαρχίας της περιόδου ανακυκλώνονταν στην πραγματικότητα σταθερά μεταξύ της ζωής στην αυλή και της εξορίας στην ύπαιθρο, με την απομόνωση να γίνεται ένα όλο και περισσότερο συνηθισμένο στάδιο στην αυτοκρατορική διοίκηση.

Με τον ερχομό της αληθινής επανανοποίησης υπό τους Τανγκ, ο ερημητισμός είχε γίνει μια διάχυτη πρακτική μέσα από την οποία επίδοξοι αξιωματούχοι ανταγωνίζονταν στην ενάρετη απομόνωση, ελπίζοντας να εξασφαλίσουν μια θέση στην αυλή. Διάσημοι ποιητές-λόγιοι-αξιωματούχοι όπως ο Li Bai συνέρρεαν σε ερημητήρια σε μέρη όπως το όρος Zhongnan, συχνά υπό τη συνοδεία αυτοκρατορικών υπευθύνων. Η επανασυγκεντροποίηση της πολιτικής εξουσίας είδε λοιπόν μια πιο αυστηρή σύντηξη του ερημητικού και του αυτοκρατορικού, κατά την οποία ακόμα και ερημίτες που είχαν εξοριστεί από την αυλή είχαν επιφορτιστεί με το καθήκον της διαχείρισης της ομαλής εισροής των φόρων υποτέλειας από την περιφέρεια της αυτοκρατορίας. Όμως, σε ολόκληρη τη διάρκεια της διαδικασίας, διανοούμενοι εξακολουθούσαν να “δανείζονται” τα εξωτερικά γνωρίσματα των προκατόχων τους Jiη της Ανατολής, εκθειάζοντας τη θρησκευτική μοναξιά της ζωής στην ύπαιθρο και κατακρίνοντας την πρωτεύουσα και τις αυλικές της δολοπλοκίες. Αν και υπηρέτησε ως έμπιστος βοηθός του Αυτοκράτορα στη διάρκεια των Τανγκ, ο Li Bai μπορούε να φανταστεί τον εαυτό του σε έναν “κόσμο πέρα από την κόκκινη σκόνη της ζωής”, μια μεταφορά τόσο της Βουδιστικής θρησκευτικής αποστασιοποίησης όσο και της υπαίθριας απομόνωσης από τη βουή και τη φασαρία των δρόμων στις πόλεις.

Ερημητικό Έθνος

Δεν αποτελεί, λοιπόν, σύμπτωση ότι στο σμίλημα της Κίνας μέσω του καθεστώτος της σοσιαλιστικής ανάπτυξης παίχτηκαν ανάλογες αντιφάσεις. Όντας ταυτόχρονα το προγεφύρωμα σε μια παγκόσμια σοσιαλιστική επανάσταση και ένα αύταρκες έθνος σφραγισμένο από την καπιταλιστική οικονομία (και αργότερα ακόμα και από το εμπόριο με τους παλιούς Σοβιετικούς της συμμάχους), η απομόνωση της σοσιαλιστικής Κίνας ήταν τόσο αντιφατική όσο και παραπλανητική. Καθώς το καθεστώς της ανάπτυξης έφτασε στα ύστερα στάδιά του, η γλώσσα της “αυτάρκειας” (自力更生) εξαπλωνόταν σε κάθε επίπεδο. Αλλά παράλληλα με την ώθηση για αυτάρκεια, η αποστέωση της παραγωγής δημιούργησε πολυάριθμες τοπικές πιέσεις για το σπάσιμο αυτής της αυτάρκειας, τόσο στην εσωτερική όσο και στη διεθνή κλίμακα. Η οικονομία είχε υποστεί μια εκτεταμένη αποκεντροποίηση, με κολλεκτίβες στην ύπαιθρο και βιομηχανικές επιχειρήσεις στις πόλεις να έχουν μετασχηματιστεί στα δικά τους απομονωμένα μοναστήρια – εργάτες και αγρότες που εξαρτιώνταν από τοπικές παραγωγικές μονάδες για φαγητό, στέγαση και βασικά καταναλωτικά αγαθά και όχι από την άμεση παροχή τους από την κεντρική κυβέρνηση ή την έμμεση παροχή τους από μια εθνική αγορά. Αλλά την ίδια περίοδο, οι μαύρες αγορές άρχισαν να πολλαπλασιάζονται, προϊόντα πολύ αναγκαία γίνονταν όλο και περισσότερο δυσεύρετα ή παρωχημένα και το σινο-σοβιετικό σχίσμα έκανε σίγουρο ότι τα σύνορα της Κίνας είχαν γίνει σχεδόν στο σύνολό τους ένα δυνητικό πολεμικό μέτωπο. Αυτές οι ύστερες, σχεδόν ερημητικού τύπου, δεκαετίες της σοσιαλιστικής εποχής ήταν λοιπόν επίσης και η περίοδος που κυοφορούνταν το άνευ προηγουμένου άνοιγμα της Κίνας στο παγκόσμιο εμπόριο.

Η Περίοδος της Μεταρρύθμισης απεικονίζεται συχνά σαν μια άνευ προηγουμένου μετατόπιση, καθοδηγούμενη από μια σχεδόν έκνομη φράξια του κόμματος που τελείωσε με ένα “Κινέζικο Θαύμα”, και η οποία θα έβλεπε το έθνος να εκτινάσσεται στην πρώτη γραμμή της παγκόσμιας παραγωγής. Αλλά η πραγματικότητα είναι ότι η *ραγδαία υπαγωγή της Κίνας στην υλική κοινότητα του κεφαλαίου είχε προεικονιστεί στις δομικές συνθήκες που ήταν διάχυτες και περικύκλωναν το ερημητικό έθνος, με*

⁵ Δείτε Xie Lingyun: *Fu on Returning to the Mountains*.

την τάση για αυτάρκη ανάπτυξη να απέχει τελικά από τις τάσεις του παγκοσμίου κεφαλαίου τόσο όσο απείχαν οι αυτάρκεις απομονωμένες επαύλεις των λογίων του Μεσαίωνα από τις αυλικές δολοπλοκίες των ίδιων των πρωτεουσών τους. Ενώ η “*Sorghum & Steel*”, το πρώτο μέρος της οικονομικής μας ιστορίας⁶, διερεύνησε τον εσωτερικό χαρακτήρα του καθεστώτος της ανάπτυξης και τη διαμόρφωση της Κίνας ως έθνους, αυτό το δεύτερο μέρος εστιάζει στις διεθνείς συνθήκες που θα τραβούσαν τελικά τον ερημητικό σοσιαλισμό του καθεστώτος της ανάπτυξης έξω, στην κόκκινη σκόνη της παγκόσμιας καπιταλιστικής παραγωγής. Η βασική μας θέση είναι ότι, όπως με τους ερημίτες της περιόδου των Jīn της Ανατολής, η απομόνωση και η αυτοκρατορική επέκταση δεν είναι υποχρεωτικά αντιτιθέμενοι όροι. Η άνοδος της μεταρρυθμιστικής φράξιας μέσα στο Κινέζικο Κομμουνιστικό Κόμμα (ΚΚΚ) μοιάζει ξαφνική ή απροσδόκητη μόνο σε κείνους που παίρνουν την ίδια την ποίηση των ερημιτών κυριολεκτικά, ξεχνώντας ότι η απομόνωση είναι απλά ένα στάδιο στη ζωή του μέλους της αυτοκρατορικής διοίκησης.

Στρεφόμεστε τώρα στην ιστορία της Κίνας όχι μόνο ως ενός πρόσφατα “σφυρηλατημένου” έθνους αλλά και ως μιας από τις πολλές επικράτειες σε ένα δίκτυο δεξαμενών εργασίας και εφοδιαστικών αλυσίδων που στραγγαλίζουν τον πλανήτη. Το σημείο εστίασής μας λοιπόν μετατοπίζεται από τα, σε μεγάλο βαθμό, εσωτερικά ζητήματα που καλύφθηκαν στο “*Sorghum & Steel*”, σε μια ταυτόχρονα εσωτερική και διεθνή προοπτική αναγκαία για να καταλάβουμε τις παράλληλες δομές που συνέθεσαν τις βαθμιαίες μεταρρυθμίσεις στην Κίνα. Θα διερευνήσουμε τόσο τις ενδογενείς όσο και τις εξωγενείς πιέσεις για το άνοιγμα της οικονομίας που υπήρχαν στα ύστερα στάδια της σοσιαλιστικής εποχής καθώς και τον άνισο και μη-πλήρη χαρακτήρα της μετάβασης στον καπιταλισμό από τη στιγμή που ήταν σε εξέλιξη. Αυτή η ιστορία, αν και θολή από τους ευαγγελιστές του φιλελευθερισμού του ύστερου 20ου αιώνα, δεν είναι επουδενί τόσο συγκαλυμμένη και διαστρεβλωμένη όσο η ιστορία του καθεστώτος ανάπτυξης που προηγήθηκε. Μεγάλο μέρος της ιστορίας της εποχής της μεταρρύθμισης είναι ήδη καλά τεκμηριωμένη στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία. Η παρούσα συνεισφορά θα εστιάσει, συνεπώς, στη συνόπιση υπάρχουσας έρευνας και θα την τοποθετήσει σε έναν επαρκές μαρξιστικό πλαίσιο, δίνοντας έμφαση σε όλη την έκτασή της στις πτυχές της ιστορίας αυτής που είναι οι πιο χρήσιμες στην κατανόηση του καπιταλισμού όπως αυτός υπάρχει σήμερα στον κόσμο.

Συγκλίνουσες Κρίσεις

Τα κομβικά ζητήματα θα καλυφθούν με έναν σειριακό τρόπο, οργανωμένα χαλαρά σε τρεις θεματικές ενότητες που καλύπτουν τις μείζονες περιόδους της μετάβασης στον καπιταλισμό. Αλλά το κυρίαρχο θέμα εδώ είναι η ιδέα των *συγκλινουσών κρίσεων*. Σκοπεύουμε να πούμε την ιστορία των πολυάριθμων ιστορικών ενδεχομενικοτήτων που υποστήριξαν το λεγόμενο “Κινεζικό Θαύμα”, που δεν ήταν ούτε θαυματουργό ούτε εντελώς κινέζικο. Αυτό συνεπάγεται μια κατανόηση του “θαύματος”, στην πραγματικότητα, ως μιας πεζής αναδυόμενης απάντησης σε δυικές κρίσεις που συμβαίνουν σε δύο κλίμακες – μια εντός του κινεζικού καθεστώτος της ανάπτυξης και μια εντός της παγκόσμιας καπιταλιστικής οικονομίας. Η ενδογενής κρίση του καθεστώτος της ανάπτυξης έφτασε το αποκορύφωμά της στη δεκαετία του 1970. Η συνθήκη γι’ αυτή την κρίση ήταν κυρίως τα εσωτερικά όρια του αναπτυξιακού σχεδίου που διερευνήθηκαν ήδη στο “*Sorghum & Steel*” αλλά ενισχύθηκαν από τον αυξανόμενο γεωπολιτικό αποκλεισμό και την ελλοχεύουσα πιθανότητα πολέμου με την ΕΣΣΔ. Την ίδια περίοδο, η παγκόσμια καπιταλιστική παραγωγή ερχόταν αντιμέτωπη με την πρώτη μείζονα παγκόσμια επιβράδυνσή της μετά την Μεγάλη Ύφεση. Ήδη στα τέλη της δεκαετίας του 1970, όλες οι προσπάθειες διαχείρισης της εκκολλαπτόμενης κρίσης μέσω συνηθισμένων μεταπολεμικών μέτρων τόνωσης είχαν αποτύχει. Καθώς ο ρυθμός ανάπτυξης καθηλωνόταν, η ανεργία σκαρφάλωνε και ο πληθωρισμός εκτοξευόταν, οι διάφορες δομικές μεταρρυθμίσεις που σύντομα θα αναλαμβάνονταν σε μια προσπάθεια να αποκατασταθεί η κερδοφορία (που αργότερα ταξινομήθηκαν ως “νεοφιλελευθερισμός”) καιροφυλακτούσαν στον ορίζοντα. Αλλά υπήρχε επίσης μια επίγνωση ότι

6 Δείτε: “*Sorghum & Steel: The Socialist Developmental Regime and the Forging of China*”, Chuang, Τεύχος 1: Dead Generations. 2016. <http://chuangcn.org/journal/one/sorghum-and-steel>.

7 Δείτε ιδιαίτερα ό.π., Ενότητες 3 και 4.

αυτές οι μεταρρυθμίσεις, αν εφαρμόζονταν μόνο στις κεντρικές καπιταλιστικές επικράτειες θα βύθιζαν τους μισθούς, θα διέλυαν το δίκτυο της κοινωνικής ασφαλείας, θα δημιουργούσαν επικίνδυνα ποσά χρέους και συνεπώς θα τροφοδοτούσαν ευρεία αναταραχή. Τα κοινωνικά κινήματα και οι εξεγέρσεις στα τέλη της δεκαετίας του 1960 είχαν ήδη υποδείξει την πιθανότητα μιας τέτοιας αποσταθεροποίησης – και στο πλαίσιο του Ψυχρού Πολέμου, η αποσταθεροποίηση κουβαλούσε τον κίνδυνο ανάφλεξης μιας αφάνταστα καταστροφικής στρατιωτικής σύγκρουσης.

Για να διατηρήσει την ώθησή της για μια σύνθετη ανάπτυξη, η οικονομία θα έπρεπε να κάνει ένα άλμα σε μια εντελώς καινούρια κλίμακα, υπάγοντας μη-αναπτυγμένες περιοχές και κατασκευάζοντας καινούρια βιομηχανικά συμπλέγματα επαρκή για τον διαρκώς εντατικοποιούμενο όγκο και ταχύτητα της παραγωγής. Η ελπίδα ήταν ότι αυτή η διαδικασία θα πετύχαινε τόσο να αναβιώσει την κερδοφορία (έστω και προσωρινά) όσο και να βοηθήσει να καταλαγιάσει η αναταραχή στα καπιταλιστικά έθνη, *αντισταθμίζοντας τις παρακμάζουσες κοινωνικές υπηρεσίες και τους καθηλωμένους μισθούς με μια πτώση των τιμών των καταναλωτικών αγαθών και επέκταση της τραπεζικής πίστης*⁸.

Αυτή η διαδικασία είχε ήδη επικεντρωθεί στην Άπω Ανατολή, στηριγμένη στην μεταπολεμική, με τη συνδρομή των ΗΠΑ, άνοδο της Ιαπωνίας. Καθώς η κρίση εντεινόταν, το κεφάλαιο άρχισε να “κλίνει” όλο και περισσότερο προς τις χώρες του Ειρηνικού. Η γεωπολιτική του Ψυχρού Πολέμου συνδυάστηκε με τη νέα οικονομική βαρύτητα της Ιαπωνίας για να διευκολύνει την άνοδο των Τίγρεων της Ανατολικής Ασίας, κάθε μια από τις οποίες ωθούνταν από έναν μοναδικό συνδυασμό αντικομμουνιστικής δικτατορίας (ή ενός αποικιοκρατικού μηχανισμού, όπως στο Χονγκ Κονγκ) και έναν πακτωλό επενδύσεων από τις ΗΠΑ και την Ιαπωνία.

Αυτή είναι η συγκυρία στην οποία **η εσωτερική κρίση της Κίνας συγκλίνει με την Μακρά Κρίση του παγκόσμιου καπιταλισμού**. Σε όρους της κυρίαρχης οικονομολογίας, το μεγάλο, φτηνό εργατικό δυναμικό της Κίνας, πρόσφερε ένα ουσιώδες “συγκριτικό πλεονέκτημα” σε κομβικούς τομείς της ελαφριάς βιομηχανικής παραγωγικής διαδικασίας. Αλλά αυτή η επικρατούσα ανάλυση συλλαμβάνει μόνο ένα μέρος της συνολικής δυναμικής. Το άνοιγμα της Κίνας ήταν η αρχή μιας ευρύτατης διαδικασίας *υπαγωγής στην υλική κοινότητα του κεφαλαίου*, οδηγούμενη από την αυξανόμενη ανάγκη για εξαγωγή αρχικά προϊόντων και, αργότερα, κεφαλαίου από *αναπτυγμένες χώρες που υπέφεραν από υπερπαραγωγή*. Ακολουθώντας την αρχική επέκταση της καπιταλιστικής παραγωγής σε άλλα σημεία της Ανατολικής Ασίας, η Κίνα μπορούσε να προσφέρει μεγάλες περιοχές για επένδυση και ένα μορφωμένο, φτηνό εργατικό δυναμικό χωρίς προηγούμενο, όσον αφορά το μέγεθος, την υγεία και τη βασική του εκπαίδευση. Η παροχή εργασίας που προστέθηκε στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα από αυτή τη διαδικασία ήταν περίπου ίση σε μέγεθος με αυτήν όλων των βιομηχανικών εθνών του κόσμου αθροιστικά⁹. Επιπλέον, αυτό το εργατικό δυναμικό είχε παραχθεί από το σοσιαλιστικό καθεστώς της ανάπτυξης οπότε τα αρχικά του κόστη ήταν *εξωτερικά ως προς την καπιταλιστική παραγωγή*. Επίσης, τα κόστη της *αναπαραγωγής* του μπορούσαν εύκολα να εξωτερικοποιηθούν σε εσωτερικές περιφέρειες που κυριαρχούνταν ακόμα από παραγωγή για συντήρηση – τουλάχιστον για τις πρώτες μια-δυο γενιές. Η ίδια η τεράστια μάζα του κινεζικού

8 Στμ. Πολύ σημαντική παρατήρηση ιδιαίτερα όσον αφορά την απάντηση στα φληναφήματα αυτών, απολογητών ουσιαστικά της πολιτικής τιμής της σοσιαλδημοκρατίας και της αριστεράς ως συστημικών εναλλακτικών, που θεωρητικοποιούν, για να καταγγείλουν λάβροι στη συνέχεια, τον “νεοφιλελευθερισμό” ως το λόμπυ “αιμοδιψών” καπιταλιστών και οικονομολόγων που δέφθειραν τη φήμη του καλού φιλελευθερισμού (δηλαδή της πολιτικής επένδυσης του καλού, “παραγωγικού” κεφαλαίου), αφού δείχνει ότι αυτό που ονομάζεται νεοφιλελευθερισμός δεν ήταν παρά η αναμενόμενη αμυντική στρατηγική του κεφαλαίου απέναντι στην αναδυόμενη κρίση, η οποία δεν θα μπορούσε ποτέ φυσικά να ξεχάσει τη θεμελιώδη συνθήκη που κάθε διαχείριση από την πλευρά του κεφαλαίου πρέπει να λαμβάνει υπόψιν, δηλαδή τη διατήρηση μιας στοιχειώδους κοινωνικής ειρήνης και τάξης και την εξομάλυνση των ταξικών ανταγωνισμών ώστε να μην φτάνουν σε σημεία απειλητικά για τη συνοχή της καπιταλιστικής κοινωνίας συνολικά.

9 Koo, Richard, *The Holy Grail of Macroeconomics: Lessons from Japan's Great Recession*, Wiley & Sons, 2009. σελ. 185.

πληθυσμού λοιπόν ξαναζωντάνεψε την παλιά ελπίδα της Δύσης, που χρονολογείται πίσω τουλάχιστον στη δυναστεία των Μινγκ, μιας φαινομενικά χωρίς όρια αγοράς, ικανής τόσο να δώσει ώθηση στην καπιταλιστική παραγωγή όσο και να απορροφήσει το διαρκώς αυξανόμενο πλεόνασμά της.

Σε μια προσπάθεια να φτάσουμε στην καρδιά μιας τέτοιας δυναμικής, υπάρχει πάντα ο κίνδυνος να αποδώσουμε μεγαλύτερο μερίδιο σε προέδρους, γενικούς γραμματείς και διάφορους δισεκατομμυριούχους απ' όση αξίζουν. Η αλήθεια είναι ότι οι αποφάσεις που λαμβάνονται στις ηγεσίες των κρατών ή των εταιρειών είναι πάντα αποφάσεις που λαμβάνονται σε απάντηση στα υλικά όρια με τα οποία έρχονται αντιμέτωπα πολιτικά και οικονομικά συστήματα. Η άρχουσα τάξη είναι ένας προσδιορισμός μιας μη-ομοιογενούς ομάδας ατόμων που κατέχουν θέσης λήψης αποφάσεων μέσα σ' αυτές τις "ακροπόλεις" της πολιτικο-οικονομικής εξουσίας, και για την οποία η διατήρηση του *status quo* έχει ύψιστη προτεραιότητα. Αλλά αυτά τα άτομα θρονιάζονται σε θέσεις έντονα δομημένες, όντας οφειλέτες στις εγγενείς απαιτήσεις των μετόχων (για υψηλότερα κέρδη) και των πολιτικών περιφερειών (για κάποια ελάχιστα επίπεδα σταθερότητας και ευημερίας, όχι τόσο με την απαίτηση της βελτίωσης των πραγμάτων αλλά ότι απλά δεν θα χειροτερέψουν πολύ σύντομα). Δεν υπάρχει λοιπόν πραγματική μοχθηρή πρόθεση πίσω από τέτοιες αποφάσεις, ούτε υπάρχει η δυνατότητα για αυτούς που κρατούν την εξουσία να μετασχηματίσουν πραγματικά το σύστημα ή να απελευθερωθούν από αυτό. Είναι δεμένοι πάνω του όπως ακριβώς είμαστε όλοι μας, αν και είναι δεμένοι στην κορυφή του.

Η όλη διαδικασία, λοιπόν, είναι μάλλον μια διαδικασία ενδεχομενικών προσαρμογών παρά μια *συνωμοσία* της άρχουσας τάξης¹⁰. Το προϊόν της δεν είναι αυτό ενός κρυφού, δολοπλόκου συμβουλίου των ελίτ αλλά, απλά, το αποτέλεσμα ενός διαρκούς πειραματισμού, μέσω του οποίου διαφορετικές φράξιες της άρχουσας τάξης προσπάθησαν να επιλύσουν την εκκολλαπτόμενη κρίση και απέτυχαν, με τις προσπάθειές τους να αντικαθίστανται τότε από καινούριες, μη δοκιμασμένες δυνατότητες που πρόβαλλαν νέοι ηγέτες και παρήγαγαν καινούρια αποτελέσματα που θα έπρεπε με τη σειρά τους να αντιμετωπιστούν. Πρόκειται για μια διαδικασία συνεχούς μετασχηματισμού ως απάντησης στις τοπικές εκδηλώσεις της παγκόσμιας πτώσης της κερδοφορίας. Ο "νεοφιλελευθερισμός" δεν είναι λοιπόν ένα πλήρως ενσυνείδητο, αμέριμνα κακεντρεχές πολιτικό πρόγραμμα, όπως θα ήθελαν μερικοί συγγραφείς¹¹, αλλά απλά ένας όρος αποδιδόμενος σε μια χαλαρή συναίνεση που διαμορφώθηκε γύρω από πολυάριθμες τοπικές λύσεις στην κρίση, οι οποίες έμοιαζαν να υπερβαίνουν βραχυπρόθεσμα όρια εκείνη την περίοδο. Η ανάδειξη ενός αυξανόμενα στρατιωτικοποιημένου κράτους σ' αυτή την περίοδο είναι η ίδια το *σύμπτωμα* μιας θεμελιώδους ασυνέπειας σ' αυτή τη συναίνεση, καθώς η διαχείριση της διαρκώς οικοδομούμενης, διαρκώς αναβαλλόμενης αλλά, παρ' όλα αυτά, διαρκώς παρούσας κρίσης γίνεται όλο και περισσότερο μνημειώδης. Σήμερα έχουμε φτάσει επί τέλους στο σημείο στο οποίο η συναίνεση καταρρέει ενόψει του παρακμάζοντος παγκοσμίου εμπορίου και της ανερχόμενης παλίρροιας του λαϊκιστικού εθνικισμού, ενώ ακόμα ο τεράστιος στρατιωτικός μηχανισμός, που συσσωρεύτηκε στην κορυφή των παγκόσμιων εφοδιαστικών αλυσίδων, διατηρείται, κινούμενος από την ίδια την αδράνειά του. Αλλά η *ανάπτυξη αυτής της καταρρέουσας, τώρα, συναίνεσης παραμένει το ιστορικό σκηνικό της υπαγωγής της Κίνας στα παγκόσμια κυκλώματα της συσσωρεύσεως*.

Στην περίοδο που διερευνούμε σ' αυτό το δεύτερο μέρος της οικονομικής μας ιστορίας, η γεωπολιτική έπαιξε έναν κομβικό ρόλο στην συναρμογή των αμοιβαίων κρίσεων. Αυτή ήταν, πράγματι, μια από τις λίγες στιγμές στην κινεζική ιστορία που οι αποφάσεις συγκεκριμένων πολιτικών ηγετών (αν και υποκείμενες σε τοπικές απαιτήσεις) όντως επαναπροσανατόλισαν την πορεία των μελλοντικών δεκαετιών. Και αν υπήρχε μια μοναδική στιγμή που στην οποία η σύγκλιση των κρίσεων έγινε μια συγκεκριμένη πιθανότητα, ήταν ίσως το επεισόδιο στο νησί *Zhenbao* το 1969.

10 Στμ. Επίκαιρο για τους οπαδούς αντιδραστικών και "ριζοσπαστικών" θεωριών συνωμοσίας για τον Covid-19.

11 Αυτή είναι λίγο πολύ η λανθάνουσα υπόθεση των περισσότερων προοδευτικών σήμερα και αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο πολλών ακαδημαϊκών αναλύσεων της περιόδου. Για τις πιο συχνά αναφερόμενες δείτε: David Harvey, *A Brief History of Neoliberalism*, New York: Verso, 2005.

Στο απόγειο της άγριας μεθοριακής sino-σοβιετικής σύρραξης, που είδε 25 μεραρχίες του Σοβιετικού στρατού (που αριθμούσαν περίπου διακόσιες χιλιάδες στρατιώτες) να αναπτύσσονται στα κινεζικά σύνορα, τα γεγονότα στο νησί Zhenbao έφεραν την Κίνα και την ΕΣΣΔ στο χείλος ενός ολοκληρωτικού πυρηνικού πολέμου. Αν και ο πόλεμος αποσοβήθηκε, αυτό ήταν το σημείο στο οποίο οι sino-σοβιετικοί δεσμοί διερράγησαν αδιαμφισβήτητα, κλείνοντας μισό αιώνα επισφαλούς διπλωματίας μεταξύ των δυο μεγαλύτερων μελών του σοσιαλιστικού μπλοκ. Στο πλαίσιο του Ψυχρού Πολέμου το επεισόδιο σηματοδότησε επίσης τα πιο πρώιμο προοίμιο της Κίνας σε ένα άνοιγμα των σχέσεων με τις Ηνωμένες Πολιτείες.

Σε αντίθεση με όσους σηματοδοτούν την αρχή της Εποχής της Μεταρρύθμισης το 1976, με τον θάνατο του Μάο, ή το 1978, με την άνοδο του Ντενγκ Σιαοπίνγκ, ισχυριζόμαστε, λοιπόν, ότι η περίοδος της μετάβασης στον καπιταλισμό *αρχίζει ουσιαστικά* το 1969, με το τέλος της “σύντομης” Πολιτιστικής Επανάστασης, όταν το επεισόδιο στο νησί Zhenbao είχε σαν αποτέλεσμα μια μη αναστρέψιμη διάρρηξη των σχέσεων με την ΕΣΣΔ (το τελευταίο στάδιο σε μια μακρά διαδικασία κατάρρευσης της διπλωματίας) και το ξεκίνημα μιας άτυπης επαφής με τις Ηνωμένες Πολιτείες, που θα ακολουθηθεί από μια επίσημη επαφή το 1971. Αν και, τελικώς, [η διαδικασία] ολοκληρώθηκε υπό την ηγεσία του Ντενγκ Σιαοπίνγκ και έχοντας, αρχικά, σαν αιχμή τον Τσου Ενλάι, οι ουσιαστικές γεωπολιτικές κινήσεις σ’ αυτή την περίοδο είχαν μια αρκετά ευρεία βάση στήριξης εντός της υψηλόβαθμης ηγεσίας του κόμματος για να προχωρήσουν, όλες με την έγκριση του Μάο. Αρχικά όντας μέρος μιας μεγαλύτερης πολιτικής στρατηγικής, με σκοπό την απόκτηση εξελιγμένων καπιταλιστικών αγαθών, με σκοπό την αντιστροφή της οικονομικής στασιμότητας του καθεστώτος της ανάπτυξης – ένα ελάχιστο “άνοιγμα” στο όνομα της διατήρησης του *status quo* – αυτά τα μερικά μέτρα απέκτησαν μια ζωή καθεαυτά, δημιουργώντας εξαρτήσεις προσφοράς (πρωταρχικά σε αγροτικά καπιταλιστικά αγαθά) που ενθάρρυναν την περαιτέρω φιλελευθεροποίηση. Αν και αυτή η πολιτική στρατηγική θα εξελισσόταν γρήγορα σε μια πλήρους κλίμακας μεταρρύθμιση της αγοράς, ήταν ριζωμένη, επομένως, στις προσπάθειες της σοσιαλιστικής περιόδου για το ξεπέρασμα των ορίων του καθεστώτος της ανάπτυξης.

Πέτρα την πέτρα

Καθώς η περιοχή στρεβλώθηκε υπό την επίδραση της “κλίσης” του κεφαλαίου προς την Ανατολή, η Κίνα άρχισε να προσανατολίζει τον εαυτό της προς τις ακτές της. Παρ’ όλο που οι μεταρρυθμίσεις στην αγορά ήρθαν μέσα από σύντομους (2-4 χρόνων) κύκλους πειραματισμού και περιχαράκωσης, είναι δυνατόν να διαιρέσουμε χονδρικά την περίοδο σε τρία, δεκαετούς διάρκειας το καθένα, στάδια. Αυτά τα στάδια δεν ήταν με κανέναν τρόπο μέρος μιας ηθελημένης, μακροχρόνιας στρατηγικής. Αλλά κάθε στάδιο, με την ολοκλήρωσή του, έθετε νέα δομικά χαρακτηριστικά που έκαναν μελλοντικές μεταρρυθμίσεις πιο πιθανές. Το πρώτο στάδιο, από το 1969 μέχρι το 1978, καθορίστηκε από την πολιτική. Εσωτερικά, ήταν μια περίοδος αυξανόμενης αποστέωσης. Μετά την συντριβή της “σύντομης” Πολιτιστικής Επανάστασης το 1969, η παραγωγή, η διανομή και η κοινωνία διοικούσαν όλο και περισσότερο απευθείας από το κράτος μέσω του στρατού. Ο αριθμός των στελεχών του στρατού εκτινάχθηκε αυτά τα χρόνια και η οικονομία πήρε έναν άμεσα στρατιωτικό χαρακτήρα, ορισμένη ως η στρατηγική του “Τρίτου Μετώπου”, που επεδίωκε να μετεγκαταστήσει τη βιομηχανία στο πιο ασφαλές ορεινό εσωτερικό της χώρας. Αυτή η δεκαετία θα έβλεπε την τελευταία “μεγάλη ώθηση” βιομηχανικών στρατηγικών του σοσιαλιστικού αναπτυξιακού καθεστώτος. Την ίδια στιγμή, θα έβλεπε, επίσης, τις πρώτες προσπάθειες εισαγωγής πλήρους εργοστασιακού εξοπλισμού από καπιταλιστικές χώρες για χρήση στις παράκτιες πόλεις της Κίνας, μια διαδικασία που κατέστη εφικτή μόνο χάρις στις μεγαλύτερες γεωπολιτικές μετατοπίσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω. Με το ένα πόδι για τα καλά ακόμα μέσα στο αναπτυξιακό καθεστώς, αυτό το στάδιο σηματοδεύτηκε από ένα στρατηγικό πολιτικό άνοιγμα και εξαιρετικά ελάχιστες οικονομικές μεταρρυθμίσεις. Εκτός από μερικές κομβικές εισαγωγές, η αλληλεπίδραση με την παγκόσμια καπιταλιστική οικονομία ήταν ουσιαστικά ανύπαρκτη.

Το δεύτερο στάδιο καθορίστηκε από μεταρρύθμιση της εγχώριας οικονομίας. Η περίοδος μπορεί να χρονολογηθεί χονδρικά από την άνοδο του Ντενγκ Σιαοπίνγκ το 1978 μέχρι την άγρια καταστολή της Τιενανμέν το 1989. Οι μεταρρυθμίσεις στο εσωτερικό καθορίστηκαν από την εφαρμογή του συστήματος της ευθύνης του νοικοκυριού στη γεωργία, την αποκατάσταση των αγορών στην ύπαιθρο και την άνοδο των *Επιχειρήσεων Πόλης-και-Χωριού* (*Township-and-Village Enterprises, TVE*) ως του ταχύτερα αναπτυσσόμενου τομέα της βιομηχανίας. Όμως, η εγχώρια ανάπτυξη ξεπερνούσε ακόμα κατά πολύ την αλληλεπίδραση με τις διεθνείς αγορές. Η Κίνα διατηρούσε πολλαπλά στρώματα μόνωσης από την παγκόσμια αγορά, περιορίζοντας την πιο άμεση επαφή σε μια χούφτα *Ειδικές Οικονομικές Ζώνες* (*Special Economic Zones, SEZ*), η πιο σπουδαία από τις οποίες ήταν το Shenzhen, καθώς λειτουργούσε ως *διεπαφή ανάμεσα στην ενδοχώρα και το Χονγκ Κονγκ*. Σε ολόκληρη αυτή την περίοδο, η Κίνα δεν είχε εγχώρια χρηματιστηριακή αγορά, η ιδιοκτησία των εγχώριων επιχειρήσεων ήταν συχνά ασαφής και η ξένη ιδιοκτησία περιοριζόταν στις ΕΟΖ – και ακόμα κι εκεί ήταν περιορισμένη. Το Χονγκ Κονγκ ήταν η πρωταρχική πηγή άμεσων επενδύσεων σ' ολόκληρη αυτή την περίοδο, αντιστοιχώντας σε περισσότερο από το μισό των άμεσων ξένων επενδύσεων (FDI) στην ηπειρωτική Κίνα για όλες τις χρονιές – με την εξαίρεση μίας - μεταξύ του 1979 και του 1991, ακολουθούμενο σε μεγάλη απόσταση από τη δεύτερη Ιαπωνία¹². Όμως, εκτός από τις άμεσες επενδύσεις, ένα τμήμα του μεριδίου του Χονγκ Κονγκ ήταν επίσης οι έμμεσες επενδύσεις από την Ταϊβάν και τον κινεζικό πληθυσμό στο εξωτερικό, οι οποίες δρομολογούνταν μέσω του χρηματοοικονομικού συστήματος του Χονγκ Κονγκ, ώστε να αποφεύγονται οι πολιτικοί περιορισμοί. Επομένως, το δεύτερο στάδιο της διαδικασίας μεταρρύθμισης κινούνταν όχι μόνο από το ασιατικό κεφάλαιο, αλλά συγκεκριμένα από κεφάλαιο που αντλούνταν από την ευρύτερη *Κινεζοσφαίρα*, συχνά συντονιζόμενη από οικογενειακά δίκτυα που απλώνονταν πέρα από τα σύνορα¹³. Αυτά ήταν λοιπόν τα χρόνια στα οποία διαμορφώθηκε η *κορυφή της ιεραρχίας της καπιταλιστικής τάξης* στην Κίνα, καθώς αυτά τα δίκτυα κεφαλαίου άρχισαν να συγχωνεύονται με την γραφειοκρατική τάξη που είχε το πηδάλιο της χώρας στην περίοδο του αναπτυξιακού καθεστώτος.

Το τρίτο στάδιο της μεταρρύθμισης χρονολογείται από το 1990 περίπου μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 2000. Αυτή η περίοδος καθορίστηκε από τον διεθνή χαρακτήρα της και μπορεί να κατανοηθεί ως η δεκαετία μέσα στην οποία *ολοκληρώθηκε η καπιταλιστική μετάβαση*, με όρους τόσο ολοκλήρωσης της αγοράς όσο και ταξικού σχηματισμού, παρά ένα συρρικνούμενο υπόλειμμα μιας παραγωγής για επιβίωση στην ύπαιθρο¹⁴. Η συντριβή των διαμαρτυριών στην Τιενανμέν το 1989 ακολουθήθηκε από την επιλεκτική *επανενομάτωση* στασιαστών φοιτητών στο κόμμα και την άρχουσα τάξη που αυτό πλέον επέπτευε. Ήταν σ' αυτή τη δεκαετία που η άρχουσα τάξη του σοσιαλιστικού αναπτυξιακού καθεστώτος άρχισε να δρα ως το κύριο σώμα μιας ασφαλώς καπιταλιστικής τάξης που επεδίωκε συμφέροντα σύμφωνα με την πρωταρχική ντιρεκτίβα του κεφαλαίου: *συσσώρευση με ανατοκισμό*¹⁵. Αυτό συνέβη παρά (και στην πραγματικότητα με τη βοήθεια) της *άμεσης συγχώνευσης της άρχουσας τάξης με το κράτος*. Αυτή η περίοδος είδε επίσης την *πλήρη ενσωμάτωση της κινεζικής παραγωγής*

12 Wei, Shang-Jin, "Foreign Direct Investment in China: Sources and Consequences" στο *Financial Deregulation and Integration in East Asia*, University of Chicago Press, 1996, σελ. 81.

13 Δείτε: Lin, George C.S., *Red Capitalism in South China: Growth and Development of the Pearl River Delta*, UBC Press, 1997.

14 Αν και μεγάλο, ακόμα και στις αρχές της δεκαετίας του 2000, αυτό το υπόλειμμα ή ενσωματώθηκε άμεσα στην αγορά ή επαναδιαμορφώθηκε θεμελιωδώς από αυτήν γύρω στο 2008. Το κύμα της επανεγκατάστασης στην επαρχία (διατυπωμένη στην γλώσσα της "εξάλειψης της φτώχειας στην ύπαιθρο") που αναλήφθηκε πρόσφατα από το καθεστώς του Σι Ζινπίνγκ, καθαρίζει τα τελευταία κατάλοιπα από αυτές τις μικρές σφαίρες τοπικής συντήρησης, μετακινώντας ολόκληρα χωριά σε καινούρια, κατασκευασμένα από την κυβέρνηση σπίτια, στα οποία η παραγωγή για αυτοσυντήρηση μπορεί να αντικατασταθεί τόσο από την πρόσβαση στην αγορά όσο και την εξάρτηση από το κράτος.

15 Στμ. Στο πρωτότυπο: *compounding accumulation*. Ανατοκισμός είναι η διαδικασία με την οποία τα κέρδη από κάποιο περιουσιακό στοιχείο, είτε από το αρχικό κεφάλαιο είτε από τους τόκους, επανεπενδύονται για να δημιουργήσουν, με τον χρόνο, περισσότερα κέρδη. Ο ανατοκισμός, που υπολογίζεται με τη χρήση εκθετικών συναρτήσεων, διαφέρει λοιπόν από την γραμμική αύξηση στην οποία τοκίζεται, κάθε περίοδο, μόνο το αρχικό κεφάλαιο.

στον παγκόσμιο καπιταλισμό. Η δεκαετία του 1990 άνοιξε με μια έκρηξη επενδύσεων στα χρόνια μετά της καταστολή των ταραχών της Τιενανμέν, ωθούμενη από την Ιαπωνία, την Ταϊβάν και τη Νότια Κορέα, με το Χονγκ Κονγκ να συνεχίζει να διατηρεί τη σημαντικότητά του. Δημιουργήθηκαν επίσημες χρηματαγορές στο Shenzhen και την Σανγκάη το 1990¹⁶. Αν και οι άμεσες επενδύσεις από την Ευρώπη και τις ΗΠΑ παρέμειναν ένα μειοψηφικό μερίδιο, τα προϊόντα που κατασκευάζονταν από τις κινεζικές επιχειρήσεις αποκτούσαν όλο και περισσότερο εξαγωγικό προσανατολισμό και οι τελικοί προορισμοί τους ήταν, τώρα, συχνά στη Δύση. Πολλές από τις παράκτιες επιχειρήσεις πόλης-χωριού επανεξοπλίστηκαν ώστε να εξυπηρετούν αυτές τις καινούριες εφοδιαστικές αλυσίδες, δημιουργώντας ένα τεράστιο κύμα προαστιακής και περιαστικής εκβιομηχάνισης που οδήγησε στην εξαπλούμενη κινεζική μεγαπόλη.

Αυτή η περίοδος – και η εποχή της μεταρρύθμισης γενικότερα – επιστεγάστηκε από το διάλυση της παλιάς σοσιαλιστικής βιομηχανικής ζώνης στα Νοτιοανατολικά μέσω κλεισίματος εργοστασίων και μαζικών απολύσεων. Με τη μεταρρύθμιση της γεωργίας την προηγούμενη δεκαετία, ακολουθούμενη από τη διάλυση των θέσεων μόνιμης εργασίας¹⁷ που ξεκίνησε το 1997, η προνομιούχα θέση της τάξης των βιομηχανικών εργατών των πόλεων, που κατανάλωναν σιτηρά, εξαλείφθηκε και η ταξική δομή του σοσιαλιστικού καθεστώτος της ανάπτυξης κατέρρευσε για τα καλά. Στο μεταξύ, πολλές από τις επιχειρήσεις πόλης-χωριού, που είχαν δημιουργηθεί σε πολλές φτωχότερες αγροτικές περιοχές τη δεκαετία του 1980, χρεωκόπησαν, ιδιωτικοποιήθηκαν ή απλά έκλεισαν από το κράτος ως μέρος του ευρύτερου κύματος κλεισίματος εργοστασίων. Οι επιχειρήσεις πόλης-χωριού λειτούργησαν, συνεπώς, ως μια κομβική μεταβατική φάση στη μεταρρύθμιση της βιομηχανίας, με την ιδιωτικοποίησή τους να αποτελεί το τονωτικό της αύξησης της οικονομίας της αγοράς σε συγκεκριμένες περιοχές και με το κλείσιμό τους, σε άλλες, να παράγει μια ακόμα μεγαλύτερη δεξαμενή πλεονάζουσας εργασίας από την ύπαιθρο, δεξαμενή από την οποία θα αντλούσαν οι κόμβοι των βιομηχανιών στα παράλια. Το ξεχαρβάλωμα της “ζώνης της σκουριάς” συνοδεύτηκε από μια τεράστια αναδιάρθρωση των βιομηχανιών κρατικής ιδιοκτησίας, αναδιάρθρωση καθορισμένη από την συγχώνευση επιχειρήσεων και των γραφείων σχεδιασμού σε αρκετές μεγάλες “κοινοπραξίες” (*jituan*), σχεδιασμένες εν μέρει από τα δυτικά οικονομικά συμφέροντα και με κεφαλαιοποίηση προερχόμενη από αρχικές δημόσιες προσφορές [IPO]¹⁸ από διεθνή χρηματιστήρια. Οι εναπομείνουσες επιχειρήσεις “κρατικής ιδιοκτησίας”, μαζί με τις μικρότερες ομόλογές τους, θα λειτουργούσαν επομένως όλο και περισσότερο σύμφωνα με τις καπιταλιστικές επιταγές και το κινεζικό εργατικό δυναμικό θα προσδιοριζόταν από τον συνδυασμό ενός νέου προλεταριάτου (εγχώριων) μεταναστών, που στελέχωναν τις ιδιωτικές βιομηχανίες της “Ζώνης του Ήλιου”¹⁹ και ενός νέου προλεταριοποιημένου εργατικού δυναμικού απασχολούμενου από αυτές τις διεθνώς χρηματοδοτούμενες κοινοπραξίες υπό την άμεση επίβλεψη της κομματικής γραφειοκρατίας-μπουρζουαζίας. Σε αδρές γραμμές, μπορούμε να σηματοδοτήσουμε αυτό το τελικό στάδιο της μεταρρύθμισης το 2001, χρονιά που είδε την ένταξη της Κίνας στον

16 Το Χρηματιστήριο στο Shenzhen ιδρύθηκε άτυπα το 1987 αλλά δεν είχε αναγνωριστεί επίσημα μέχρι το 1990.

17 Στμ. Στο πρωτότυπο: *the smashing of the “iron rice bowl”*: κινέζικος όρος που χρησιμοποιείται για την αναφορά σε μια θέση απασχόλησης με εργασιακή εξασφάλιση, καθώς και σταθερό εισόδημα και επιδόματα. Ο όρος αυτός μπορεί να συγκριθεί με τον παρόμοιο (αλλά όχι ταυτόσημο) όρο της “μόνιμης δουλειάς για πάντα” στη Δύση. Παραδοσιακά, άτομα που θεωρείται ότι κατέχουν τέτοιες θέσεις συμπεριλαμβάνουν τα στελέχη του στρατού, εργαζόμενους στις δημόσιες υπηρεσίες καθώς και τους εργαζόμενους σε διάφορες επιχειρήσεις κρατικής ιδιοκτησίας (μέσω του μηχανισμού της “εργασιακής μονάδας”).

18 Στμ. Στα πρωτότυπο: *IPO, initial public offering*, η διαδικασία προσφοράς μετοχών μιας ιδιωτικής επιχείρησης στο κοινό κατά την έκδοση καινούριου στοκ μετοχών.

19 Στμ. Στο πρωτότυπο: *Sunbelt*: ο όρος χρησιμοποιείται κατ’ αναλογία της αρχικής του αναφοράς στην περιοχή των ΗΠΑ που απλώνεται κατά πλάτος των νότιων και νοτιοδυτικών πολιτειών, και η οποία γνώρισε σημαντική αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας και πληθυσμού τις πρόσφατες δεκαετίες με ένα κύμα συνταξιοδοτούμενων της μεταπολεμικής γενιάς (μετά το 1940) που μεταναστεύουν τοπικά, καθώς και μεταναστών. Σε αυτό ευνόησαν οι γενικά ήπιοι χειμώνες ενώ η εφεύρεση του κλιματισμού έκανε ανεκτά τα σχετικά ζεστά καλοκαίρια.

Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (WTO), την ίδια στιγμή που η απασχόληση στη βιομηχανία έφτανε στο χαμηλότερο σημείο όλων των εποχών (στο 11% της εργατικού δυναμικού) εξαιτίας της αναδιάρθρωσης της βιομηχανίας, αναδιάρθρωση μετά την οποία ένα καινούριο κύμα εξαγωγικής ανάπτυξης στη Ζώνη του Ήλιου θα έβαζε τη βιομηχανία σε καινούρια, πλήρως καπιταλιστικά θεμέλια.

Η Υλική Κοινότητα

Σήμερα, η εποχή του ερημητικού σοσιαλιστικού έθνους έχει παρέλθει για τα καλά. Όλοι οι ερημίτες επέστρεψαν στην κόκκινη σκόνη της πόλης, οι κομμουνιστικές ουτοπίες κομματιάστηκαν και γίνανε τροφή για την υλική κοινότητα του κεφαλαίου. Αλλά αυτό σημαίνει, επίσης, ότι η παρούσα σύνθεση της παγκόσμιας καπιταλιστικής οικονομίας έχει θεμελιωδώς διαμορφωθεί από την απορρόφηση, εκ μέρους της, του σοσιαλιστικού καθεστώτος της ανάπτυξης²⁰. Για να καταλάβουμε, λοιπόν, το άμεσο μέλλον της καπιταλιστικής παραγωγής είναι ουσιαστικά να καταλάβουμε αυτή τη διαδικασία μετάβασης. Ιδιαίτερη σημασία έχουν τα στοιχεία της σοσιαλιστικής εποχής που αφομοιώθηκαν από την καπιταλιστική οικονομία. Η έννοια της “προσαρμογής/αφομοίωσης μέσω της εξέλιξης” [“*exaptation*”], που έχει ληφθεί από την εξελικτική βιολογία²¹, αναφέρεται στη διαδικασία με την οποία λειτουργίες ενός είδους που, αρχικά, προσαρμόστηκαν για έναν συγκεκριμένο σκοπό (για παράδειγμα, τα φτερά για τη ρύθμιση της θερμότητας) αφομοιώνονται, στη συνέχεια, σε ποιοτικά διαφορετικές λειτουργίες στην μεταγενέστερη εξελικτική γραμμή (φτερά που χρησιμοποιούνται για πέταγμα). Ανάλογα, πολλά γνωρίσματα του σοσιαλιστικού καθεστώτος της ανάπτυξης θα αφομοιώνονταν τελικά για την εξυπηρέτηση ζωτικών λειτουργιών εντός της καπιταλιστικής οικονομίας. Η επιτυχία αυτών των προσαρμοσμένων χαρακτηριστικών βοηθά στην εξήγηση των αξιοθαύμαστων ρυθμών ανάπτυξης της μεταβατικής περιόδου στην Κίνα ενώ παρέχει, ταυτόχρονα, μια ενδειξη για το πώς εξελίσσεται η ίδια η καπιταλιστική παραγωγή “απαντώντας” στην συνεχιζόμενη κρίση.

Περιγράφοντας τις εσωτερικές κρίσεις και τις μεταρρυθμίσεις που ακολούθησαν τοποθετούμε, λοιπόν, αυτές τις διαδικασίες (επανα)προσαρμογής στο κέντρο της αφήγησής μας. Τα προσαρμοσμένα χαρακτηριστικά που θα ήταν τα πιο σημαντικά στον κινέζικο καπιταλισμό συνδέονταν σε μεγάλο βαθμό με τον τρόπο που **η ταξική δομή της σοσιαλιστικής περιόδου επανασυντέθηκε σε ένα καπιταλιστικό ταξικό σύστημα**. Στο κάτω μέρος, αυτό συνεπαγόταν την αφομοίωση του *hukou* (συστήματος καταγραφής των νοικοκυριών) ώστε να δημιουργηθεί ένας προλεταριακός πληθυσμός μεταναστών εργατών από την ύπαιθρο που θα επάνδρωναν τις ραγδαία αναπτυσσόμενες βιομηχανίες της παραλιακής “Ζώνης του Ήλιου”. Στην κορυφή, συνεπαγόταν την αφομοίωση του κομματικού συστήματος της σοσιαλιστικής εποχής, μια διαδικασία που σηματοδοτείται από την *σύντηξη των πολιτικών και τεχνικών ελίτ σε μια μοναδική άρχουσα τάξη στενά αναμειγμένη με το ΚΚΚ συμπληρωνόμενης, ξεκινώντας από τη δεκαετία του 1990, από την εισροή επιχειρηματιών στο κόμμα*.

Μαζί με αυτές τις αλλαγές, μια άλλη κομβική προσαρμογή λάμβανε χώρα μέσα στο βιομηχανικό σύστημα. Καθώς επιχειρήσεις κρατικής ιδιοκτησίας (SOE, *State owned enterprises*) αναδιάρθρωνονταν, εταιρείες σε “βιομηχανίες κλειδιά”, όπως η χαλυβουργία, οι εξορύξεις και η παραγωγή ενέργειας δεν ιδιωτικοποιήθηκαν ποτέ πλήρως. Αντίθετα, η κρατική ιδιοκτησία της σοσιαλιστικής περιόδου προσαρμόστηκε και οι νέοι όμιλοι σ’ αυτούς τους τομείς επανεξοπλίστηκαν

20 Στμ. Ενδιαφέρουσα θέση. Συνήθως σκεφτόμαστε μόνο την απορρόφηση του σοσιαλιστικού-κρατικού καπιταλισμού από τον δυτικό καπιταλισμό, όχι το αντίστροφο, με άλλα λόγια δεν σκεφτόμαστε τις επιδράσεις του σοσιαλιστικού μοντέλου στον παγκόσμιο καπιταλισμό.

21 Ο όρος έχει εισαχθεί από τους παλαιοντολόγους Stephen Jay Gould και Elisabeth Virba για να αντικαταστήσει την υπερβολικά τελεολογική γλώσσα της “*pre-adaptation*”. Στη συνέχεια έγινε σημαντικό στοιχείο της γενικότερης θεωρίας του Gould για μια εξελικτική διαδικασία που σηματοδοτείται από “*διακεκομμένη ισορροπία*” [Στμ. Στο πρωτότυπο *punctuated equilibrium*, υπόθεση ότι η εξελικτική ανάπτυξη σηματοδοτείται από απομονωμένα επεισόδια ραγδαίας δημιουργίας νέων ειδών μεταξύ μακρόχρονων περιόδων μικρής ή μηδενικής αλλαγής], θεωρία που αναπτύσσεται στο βιβλίο του *Structure of Evolutionary Theory*.

και επανακεφαλαιοποιήθηκαν ώστε να είναι ανταγωνιστικοί στο διεθνές επίπεδο διατηρώντας, ταυτόχρονα, την τελικά πολιτική τους πίστη στο κόμμα, που τώρα δεν ήταν παρά ένα διαχειριστικό σώμα για την καπιταλιστική άρχουσα τάξη. Ενώ στην σοσιαλιστική περίοδο η εργατική τάξη στις πόλεις εξαλείφθηκε βαθμιαία και πολλές μικρές ή μη-παραγωγικές εταιρείες απλά έκλεισαν, οι κινεζικές εταιρείες κρατικής ιδιοκτησίας θα έπαιζαν τελικά έναν ουσιώδη ρόλο στην μεταγενέστερη μεταβατική περίοδο. Σήμερα, αυτές οι εταιρείες είναι κομβικές στην διεθνή επέκταση της κινεζικής οικονομίας. Την ίδια στιγμή, είναι σημεία συγκεντρωσης πολλών κρίσεων, καθώς το αυξανόμενο χρέος, η υπερπαραγωγή και η οικολογική κατάρρευση εξωτερικοποιούνται από την ιδιωτική οικονομία και συγκεντρώνονται σε τομείς που μπορούν να είναι πιο άμεσα διαχειρίσιμοι από το κράτος.

Η ιστορία που θα πούμε στο δεύτερο τεύχος μας, λοιπόν, είναι μια ιστορία στην οποία πολλά γνωρίσματα του αγροτικού ερημητικού σοσιαλισμού της Κίνας θα γίνονταν τελικά θεμελιώδεις συνιστώσες του κοσμοπολίτικου καπιταλισμού της. Η περιγραφή της σοσιαλιστικής εποχής που παρουσιάστηκε στο *Sorghum & Steel* είναι ανεπαρκής από μόνη της, απλά επειδή η εν λόγω περίοδος δεν ήταν μονωμένη από την ιστορία. Όχι μόνο ο ερημίτης επέστρεψε από το δάσος αλλά, κοιτώντας προς τα πίσω, γίνεται φανερό ότι ο μοναχός δεν ήταν ποτέ τόσο απομονωμένος από την πολιτεία όσο φαίνεται σε πρώτη ματιά. Μέσα στην υλική κοινότητα του κεφαλαίου δεν μπορεί να υπάρξει πραγματικά απομονωμένο βασίλειο. Όλα είναι περικυκλωμένα από την καπιταλιστική συσσώρευση – την κόκκινη σκόνη του ζωντανού θανάτου – και όλοι όσοι επιχειρούν να αποδράσουν από αυτήν, στο τέλος, επιστρέφουν. Μελλοντικές κομμουνιστικές προσδοκίες, λοιπόν, δεν θα βρουν ελπίδα στην απομόνωση. **Η μόνη χειραφετητική πολιτική είναι αυτή που αναπτύσσεται εντός και ενάντια στην κόκκινη σκόνη της υλικής κοινότητας του κεφαλαίου.** Σ' αυτό το δεύτερο μέρος της οικονομικής μας ιστορίας θα συνεχίσουμε, επόμενως, να ψάχνουμε μια καλλίτερη κατανόηση αυτής της κοινότητας όπως συγκροτείται σήμερα, ελπίζοντας ότι μια τέτοια γνώση θα αποδειχτεί τελικά χρήσιμη για την καταστροφή της.